

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ У МЕКСИЦІ: УМОВИ, СКЛАДОВІ

У статті здійснюється аналіз умов та складових соціально-педагогічної підтримки дітей у сучасній Мексиці. Автор описує найважливіші установи, призначені безпосередньо забезпечувати опіку та догляд дітей, які потрапили у складні життєві обставини. Знайшли відображення основні урядові програми з надання соціальної допомоги і соціально-правового захисту дітей у країні.

Ключові слова: соціально-педагогічна підтримка, соціальна допомога, соціальний захист, опіка дітей, права дітей, діти у складних життєвих обставинах.

Постановка проблеми. Сучасний соціально нерівний світ зумовлює різні вихідні позиції соціалізації дітей у суспільстві. Правовий захист дитинства, соціальна підтримка дітей як вразливої групи населення, соціально-педагогічна допомога у "ризикових" випадках – те коло проблем, що найбільшою мірою визначає можливості суспільства стало розвиватися, втілюватися у наступних поколіннях і цивілізовано сприяти історичному поступу.

Світ, що розвивається, зокрема латиноамериканський регіон, має обмежені можливості соціального захисту населення. Історичні умови соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку країн Латинської Америки означили пізніші, у порівнянні з розвинутими країнами, процеси формування громадянського суспільства і становлення соціальних держав. І у розв'язанні проблеми соціально-педагогічної підтримки дітей виявилися комплекс "залежності" від мір міжнародного співтовариства, відсутність солідарності суспільства у ставленні до дитинства як пріоритету розвитку, недостатність функціональних соціально-політичних механізмів допомоги дітям.

Проблема соціально-правового захисту дитинства у суспільстві знайшла відображення у дослідженнях багатьох іспаномовних авторів, з-поміж них – А. Палма дель Тесо (Ángeles de Palmadel Teso), А. Пікорней Лукас (Antonia Picornell Lucas), У. Мадарьяга Діас (Hugo Madariaga Díaz), О. Сьєрра Гарсія (Omar Sierra García), Х. Фуєртес (Jesús Fuertes), К. Мадарьяга Ороско (Camilo Madariaga Orozco) та ін.

Мета статті – проаналізувати умови та складові соціально-педагогічної підтримки дітей у сучасній Мексиці.

Результати теоретичного аналізу. Населення Мексики складає понад 112,3 млн. людей, з них – 39,2 млн. – діти віком до 17 років (35% загального населення) (2010 р.). 48,8 млн. осіб (44,5% загального населення) перебувають у стані бідності. Національна рада оцінювання політики соціального розвитку з 1992 р. здійснює визначення бідності у країні за трьома рівнями – базовий (можливість задовольнити потреби харчування), рівень можливостей (доступність освітніх, медичних послуг) і рівень майнової бідності (доступність матеріальних благ). Згідно з даною диференціацією, у Мексиці 25,5% дітей віком до 18 років не можуть достатньо харчуватися, 34% – перебувають на рівні бідності можливостей, 59,5% – не мають доступу до матеріальних благ (2008 р.) [1, с. 21].

Соціальна допомога у сучасних соціально-економічних умовах розвитку країни може бути надана лише найбільш вразливим групам населення. Вона розуміється як важлива складова соціальної політики з подолання бідності, "допомога є людське обличчя соціальної політики" (М. Фуєнтес Алькала) [4, с. 73].

За твердженням Г. Гвадаррами Санчес, ставлення до соціальної допомоги у сучасному суспільстві виходить з різних концептуальних позицій, зокрема таких: допомога здатна вирішувати проблеми і генерувати залежності, що пригальмовують мотивацію людини працювати, врешті-решт користувачі соціальних послуг можуть зловживати ними; співвідношення соціальної і економічної політики держави і зв'язок між ними за своєю сутністю відображають дихотомічну

позицію продукувати багатство чи підтримувати добробут; соціальна допомога не вирішує проблеми, а лише сприяє пасивності і сподіванню бідних прошарків населення на державні виплати [4,с. 76].

У Мексиці, як і в інших країнах латиноамериканського регіону, історично склалася латинська (католицька) модель соціального захисту населення, заснована на принципі допоміжності – соціальна допомога у розв'язанні проблем особистості повинна бути надана найближчою інстанцією – громадою, церквою, благодійними організаціями, в останню чергу – державою. Після Мексиканської революції 1910-1917 рр. і прийняття нової конституції у 1917 р. контроль соціальної допомоги і управління суспільною добродійністю поступово концентрувався у державному віданні. До початку 1930-х років тривав процес консолідації соціальних інститутів, які фрагментарно брали участь у суспільно-благодійній діяльності країни.

Конституція Мексики 1917 р. (з пізнішими змінами діє нині) відносно прав дітей у суспільстві визначає наступне: право на освіту; освіта, умови надання якої визначаються державою (федерацією, штатами, муніципіями), – має на меті розвиток усіх людських здібностей (ст. 3); діти до 16 років не можуть використовуватися на шкідливих і загрозливих виробництвах, а також на нічній роботі на промислових підприємствах; у торгових установах вони не можуть працювати після десятої години вечора; для підлітків від 12 до 16 років найвищий робочий день не повинен перебільшувати шести годин; праця дітей віком менше 12 років не може бути предметом договору (ст. 123 II-III) тощо [3].

Заснована у 1929 р. Асоціація опіки дитинства – приватна організація, що спрямувала діяльність на підтримку дітей і матерів у складних життєвих обставинах. У 1937 р. із створенням Секретарії суспільної допомоги було започатковано державний захист потребуючих людей у країні і відкрито шлях для подальшого визнання права на соціальну допомогу.

За президентства А. Камачо (1940-1946 рр.) було прийнято закон "Про соціальне забезпечення" від 19 січня 1943 р., за чим засновано Мексиканський Інститут соціального забезпечення, а через рік було запроваджено Секретарію добродійності і допомоги на основі об'єднання Секретарії суспільної допомоги і Департаменту охорони здоров'я. Таким чином було розмежовано "соціальне забезпечення" (щодо працюючих осіб) і "суспільну допомогу" (щодо потребуючих за станом бідності, станом здоров'я тощо) [4,с. 0-91].

З 1960-х років розпочався процес професійної інституціоналізації уваги до соціально вразливих груп населення, насамперед дитинства. У 1961 р. був заснований Національний інститут опіки дитинства як найважливіша установа соціальної допомоги федерального уряду з відповідальністю покращити моральне і соціальне становище дітей у країні. Діяльність його була спрямована на надання медичної допомоги потребуючим дітям, організацію початкової освіти, забезпечення додаткового харчування шляхом роздачі шкільних сніданків. Також з метою медичної і освітньої підтримки у 1968 р. був запроваджений Мексиканський інститут допомоги дітям.

У 1970-х роках політика соціально-педагогічної допомоги набула нових рис, зокрема для її стратегії були означені інтегрований розвиток індивіда, родини і громади, а також окреслені завдання соціально-економічного, регіонального розвитку для зменшення масштабів бідності у країні. У 1976 р. Національний інститут опіки дитинства був перетворений на Мексиканський інститут підтримки дитинства і родини, його увага була спрямована на маргінальні групи населення, на допомогу дітям-сиротам, самотнім матерям, людям з функціональними обмеженнями. У 1977 р. внаслідок об'єднання Мексиканського інституту підтримки дитинства і родини та Мексиканського інституту допомоги дітям була утворена Національна система інтегрального (комплексного) розвитку родини задля сприяння соціальному добробуту, покращення становища дітей, насамперед покинутих, нещасних, бездоглядних. Згідно з Законом "Про соціальну допомогу" 2004 р., вона має 32 штатні підрозділи, 1500 муніципальних організацій [4,с.93-94].

У Загальному законі "Про охорону здоров'я" 1984 р. було визначено, що Національна система соціальної допомоги – сукупність діяльностей, заходів, спрямованих змінювати і покращувати соціальні умови, що перешкоджають або ускладнюють всебічний розвиток людини, з метою досягнення нею повноцінного і продуктивного життя (ст. 166, 167). У кожному штаті

Мексиканської республіки є власне законодавство про соціальну допомогу. З 32 федеративних одиниць 27 мають місцеві закони про захист прав дітей.

Закон "Про захист прав дітей", прийнятий у Мексиці 29 травня 2000 р., наголошує на наступних принципах: визнання найвищим пріоритетом інтереси дитини у суспільстві; піклування про дитину та узгодженість з метою забезпечення участі і відповідальності родини, державних органів, суспільства у допомозі дітям; рівність і справедливість в усіх сферах, що стосуються дітей та підлітків; родина є первинним простором розвитку; розвиток має здійснюватися у вільному від насильства середовищі; спеціальні урядові і суспільні заходи підтримки дітей мають відповідати їх віковим етапам розвитку з метою забезпечувати їх права справедливо; повага до культурних, етнічних та релігійних відмінностей; повага до звичаїв (ст. 8).

Федеральний уряд, федеральний округ, штати і муніципії в межах своєї компетенції можуть визначати норми і необхідні адміністративні заходи для ефективного виконання закону (ст. 1), мають піклуватися про впровадження необхідних механізмів для дотримання культури захисту прав дітей, відповідно до Конвенції ООН про права дітей (ст. 5) [6].

Згідно з Законом "Про соціальну допомогу" від 2 вересня 2004 р., суб'єктами соціальної допомоги у країні визнаються окремі особи та родини, фізичні, ментальні, правові або соціальні умови життя яких потребують спеціального обслуговування для захисту і повної інтеграції до соціуму, зокрема усі діти і підлітки у стані ризику – голодуючі, виснажені; діти, які мають фізичні або інтелектуальні обмеження розвитку; діти, які зазнали насильства; покинуті, бездоглядні; жертви будь-якого типу експлуатації; діти вулиці; правопорушники і жертви правопорушень; діти батьків, які страждають невиліковними хворобами, або перебувають в умовах екстремальної бідності; діти, які були мігрантами і повернуті на батьківщину; діти, які були жертвами воєнних конфліктів, етнічних, релігійних переслідувань тощо (ст. 4). Управління системою соціальної допомоги здійснюється державою, яка основну увагу спрямовує на комплексний розвиток родини і підтримує ті потреби існування, які родина не здатна забезпечити самостійно (ст. 5). Окремі особи та їх родини відповідно до своїх можливостей братимуть участь у різних процесах соціальної підтримки, таких як підготовка (навчання), реабілітація та інтеграція; родичі суб'єктів соціальної допомоги мають нести спільну відповідальність за таку участь (ст. 11) [5].

Найбільш вразливими категоріями дітей, які потребують спеціальної уваги, у державі визнаються чотири групи:

- самотні, покинуті, бездоглядні діти з середовища мігрантів;
- діти в умовах експлуатації;
- діти, які страждають від насильства;
- діти, які скоїли злочини, правопорушення [2,с.69].

У сучасній Мексиці діють три владні установи, що опікуються дітьми мігрантів без супроводу, – Секретарія зовнішніх відносин, Національний інститут міграції, Національна система комплексного розвитку родини. Згідно з даними Національного інституту міграції, у 2008 р. було реалізовано понад 32 075 випадків репатріації дітей зі США, з них 18 192 випадків стосувалися дітей без батьківського піклування; 5 204 випадків повернення дітей до країн Центральної Америки, з них 3 565 – без опіки дорослих [2,с.70-71].

Мексика ратифікувала міжнародні документи – юридичні інструменти відносно захисту прав дітей мігрантів – Конвенцію ООН про права дитини (1990 р.), Конвенцію про захист прав усіх працюючих мігрантів та їх сімей (1999 р.). З 2007 р. було ініційовано Міжінституціональну програму уваги до дітей прикордоння, спрямовану на захист прав дітей мігрантів, а також у березні 2007 р. Комісією з проблем населення, міграції і релігійних справ Урядової Секретарії було започатковано круглий стіл для обговорення проблем дітей і жінок-мігрантів. З 2008 р. на території Мексики діють 27 притулків для опіки дітей з середовища мігрантів (державної і приватної форм власності) [2,с.73-74].

У країні 3 647 067 дітей (12,5%) віком від 5 до 17 років з загальної кількості 29 203 394 дітей працюють. Найбільшу частку – 69% становить група працюючих дітей вікової категорії від 14 до 17 років. За галузями господарства 29% дітей зайнято в аграрному секторі, 25,3% – задіяні у сфері торгівлі, 23,7% – у сфері послуг, 14,2% – у мануфактурній промисловості, 6% – на будівництві. 19,3 млн. працюючих дітей зайняті на тих роботах, на яких працюють старші члени їх родин [2, с.75-76].

Федеральний Закон "Про працю" 1970 р. регламентує і деталізує положення Конституції Мексики відносно праці дітей старше 14-річного віку. У країні запроваджено дві федеральні програми, спрямовані на подолання дитячої праці, – PROPADETIUM (Програма попередження, уваги, викорінення дитячої праці, ініційована Національною системою комплексного розвитку родини), а також PAJA (Програма уваги до мігрантів, зайнятих на сезонних сільськогосподарських роботах). Секретарією праці і соціального прогнозування створено Групу задля попередження дитячої праці, до якої, окрім представників влади, входять представники громадянського суспільства [2, с. 80].

Відповідно до окреслених у Декларації тисячоліття ООН вісьмох цілей розвитку у Мексиці було поставлено завдання: скоротити дитячу смертність; скоротити материнську смертність; покращити харчування дітей вікової категорії до п'яти років; забезпечити доступність питної води; зменшити рівень захворювань ВІЛ/СНІД молоді 15-24 років та ін.

У 2009 р. рівень дитячої смертності у країні становив 14,7 осіб на 1000 новонароджених [1, с. 31].

У 2000-х роках започатковано Національну програму скорочення дитячої смертності, Програму розвитку людських можливостей, спрямовану на підтримку родин, в яких було кілька випадків смерті дітей, Програму поліпшення здоров'я населення. Серед найважливіших програм покращення якості життя дітей і молоді у країні виокремлюються освітньо-виховні програми. 45 інституцій Мексики залучені до участі в урядовій Програмі зміцнення раннього виховання і дитячого розвитку, спрямованій на організацію сприятливих умов фізичного, чуттєвого, когнітивного досвіду дитини віком до трьох років. Програма дошкільного виховання у громаді має на меті сприяння соціальної інтеграції дітей віком 4-6 років з середовища мігрантів, поширена в індіанських поселеннях; 151751 дітей (2009 р.) були охоплені цією програмою. Програма дитячих будинків для підтримки працюючих матерів, що бере до уваги і маленьких дітей до 5-річного віку з функціональними обмеженнями, стала базою для відкриття 8 923 дитячих установ і опіки 26 728 дітей (2009 р.). Найбільшу кількість дитячих будинків організовано у Мехіко, Гуанахуато, Халіско, Веракрусі [1, с. 89-90].

Окремі програми упроваджені для соціальної підтримки бездоглядних, покинутих дітей, тих, хто зазнав насильства, зокрема Національний план попередження поганого поведіння з дітьми і насильства щодо них, Програма уваги і попередження занедбаного стану дітей Національної системи комплексного розвитку родини, Програма Мереж підтримки жертв злочинів та ін. [1, с. 115-116].

Висновки. Соціально-педагогічна підтримка дітей у мексиканському суспільстві – одна з ключових проблем багатонаселеної країни, що розвивається. Своєрідність соціально-історичних умов розвитку латиноамериканського регіону виявилася у примарності побудов соціальних держав європейського типу і фрагментарності процесів становлення громадянського суспільства і солідарної соціальної участі. Запроваджені у Мексиці нормативи соціально-правового захисту дітей, окреслені функціональні програми розв'язання найбільш проблем дитинства у ключі глобальних цілей розвитку цивілізації, своєчасні заходи соціальної підтримки дітей з боку урядових органів, якісна професійна соціально-педагогічна діяльність соціальних працівників дозволяють певною мірою пом'якшувати соціальну ситуацію бездоглядності дитинства у країні, а також сприяють відповідно до цінностей соціально відповідального суспільства міжпоколінній взаємодії та історично-поступальній наступності.

Використані джерела

1. Informe 2007-2009. Un México Apropiado para la Infancia y la Adolescencia / Consejo Nacional para la Infancia y la Adolescencia. – México, 2010. – 166 p.
2. Los derechos de la infancia y la adolescencia en Mexico. Una agenda para el presente. – Mexico: Fondo de las Naciones Unidas para la Infancia (UNICEF) México, 2010. – 120 p.

3. Конституция Мексиканских Соединенных Штатов 5 февраля 1917 года (с позднейшими изменениями) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vivamexico.ru/wpcontent/uploads/2011/10/constitution_of_mexico_rus.pdf
4. La asistencia social y el tercer sector [Electronic resource]. – Regim of access:http://catarina.udlap.mx/u_dl_a/tales/documentos/lac/valckx_g_a/capitulo3.pdf
5. Ley de Asistencia Social [Electronic resource]. – Regim of access: <http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/270.pdf>
6. Ley para la proteccion de los derechos de las ninas, ninos y adolescentes del Estado de Mexico [Electronic resource]. – Regim of access:<http://www.cddiputados.gob.mx/POLEMEX/leyes/Ley67.html>

Zaichenko N.I.

**SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT
OF CHILDREN IN MEXICO:
CONDITIONS, COMPONENTS**

Conditions and components of social and pedagogical support of children in Mexico have been analyzed in the article. The author describes major establishments, intended directly to provide social protection and education for children, appearing in difficult life circumstances. The main governmental programs of social care and defence of children's rights in the country have found reflection in the article.

Key words: *social and pedagogical support, social aid, social protection, child care, children's rights, children, appearing in difficult life circumstances.*

Стаття надійшла до редакції 10.11.2013 р.

